

Кравців (відп. ред.). – Львів, 2013. – Вип. 6 (104). – 462 с. – С. 182-190.

7. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.

8. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14 ; № 15-16 ; № 17. – Ст. 112.

References

1. Zhuk I. M. (2015). *Ukraina v tsyfrakh. 2014* [Ukraine in numbers. 2014]. *Derzhavna sluzhba statystyky*, 239 [in Ukrainian].

2. Prokopenko O. M. (2015). *Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy* [Balances and consumption of basic foodstuffs in Ukraine]. *Statystychnyi zbirnyk, 2014 rik* [State Statistics Service of Ukraine, 2014]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, 54 [in Ukrainian].

3. Prokopenko O. M. (2015). *Tvarynnytstvo Ukrainy 2014.* [Livestock Ukraine. 2014] *Statystychnyi zbirnyk. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, 211 [in Ukrainian].

4. Macrae F., Wright S. (2015). Bacon, burgers and sausages are a cancer risk, say world health chiefs: Processed meats added to list of substances most likely to cause disease alongside cigarettes and asbestos. *Daily Mail*, 22 October 2015

Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3285490/Bacon-burgers-sausages-cancer-risk-say-world-health-chiefs-Processed-meats-added-list-substances-likely-cause-disease-alongside-cigarettes-asbestos.html>. [in Ukrainian].

5. *Naukovo-praktychnyi seminar: «Orhanichne bdzhilnytstvo: vymohy, sertyfikatsiia, praktychnyi dosvid»* [Workshop: "Organic beekeeping: requirements, certification, experience"]. Retrieved from http://www.ukraine.fibl.org/fileadmin/documentsukraine/140411_Seminar_Chernivtsi_enua.pdf. [in Ukrainian].

6. Kulish I. M. (2013). *Koefitsiient vykorystannia rehionalnoho silskohospodarskoho potentsialu* [Utilization regional agricultural potential]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Priorytety ta mekhanizmy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskykh terytorii*. Lviv: NAN Ukrainy. In-t rehionalnykh doslidzhen, 6 (104), 182-190. [in Ukrainian].

7. Supreme Council of Ukraine (1997). *Pro silskohospodarsku kooperatsiiu* [On Agricultural Cooperation]. 17.07, 469/97-VR // *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 39 [in Ukrainian].

8. Supreme Council of Ukraine (2011). *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]. 02.12, 2755-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13-14 ; 15-16 ; 17, 112. [in Ukrainian].

УДК 338.242.4.025.2:339.1

І. А. Лопашук

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки підприємства, Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

Г. В. Апопій
аспірант,

Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України, м. Львів

СИСТЕМА ТОРГІВЛІ НА СЕЛІ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ

Розглядається сільська торгівля як об'єкт державного регулювання. Докладно аналізуються фактори, які об'єктивно зумовлюють розвиток і функціонування сільської торгівлі та мають стати об'єктами впливу, підтримки та регулювання з боку держави, а саме: соціально-економічні умови розвитку сільської торгівлі; інституціональне середовище; організаційно-правові відносини; потенціал сільської торгівлі; соціальна відповідальність торгівлі. Запропоновано форми, методи та інструменти державного регулювання торгівлі на селі в умовах соціально-економічних перетворень.

Ключові слова: сільська торгівля, державне регулювання сільської торгівлі, державна підтримка сільської торгівлі, розвиток сільської торгівлі.

Lopaschuk I., Apopiі H. SYSTEM OF RURAL TRADE AS OBJECT OF STATE REGULATION AND SUPPORT

The Article considers rural trade as an object of state regulation. It provides a detailed analysis of the factors that objectively determine the development and functioning of rural trade, namely: socioeconomic conditions of rural trade development, institutional environment, organizational and legal relationships, the potential of rural trade, and social responsibility of trade. Those factors should be influenced, supported and regulated by the state. The article also proposes forms, methods and tools of state regulation of trade in rural areas in terms of socioeconomic transformation.

Key words: rural trade, government regulation of rural trade, government support for rural trade, development of rural trade.

Сільська торгівля, як категорія соціально-економічна, за своєю суттю містить широкий спектр аспектів: організаційних, управлінських, комерційних, маркетингових, психологічних, технологічних та інших. Сучасні умови розвитку системи сільської торгівлі в Україні можна охарактеризувати як складні та обтяжені великою кількістю дестабілізуючих факторів, основними з яких є: нестабільна національна економіка; хронічно низька платоспроможність сільських споживачів товарів та послуг; звуження вітчизняного товарного виробництва й експансія імпорту; недобросовісна конкуренція в сфері торгівлі; відсутність державної торговельної політики; слабка підтримка соціальних перетворень на селі та розвитку сільських територій.

Все це зумовлює надзвичайну важливість державного регулювання сільського споживчого ринку та зокрема – впливу на розвиток сільської торгівлі.

Засади державного регулювання споживчого ринку і внутрішньої торгівлі України розроблено і опубліковано сучасними дослідниками: В.В. Апопій, П.Ю. Балабан, Н.О. Голошубова, О.О. Нестуля.

Вчені-дослідники з інституту економіки і прогнозування НАН України (в монографії за ред. В.Точиліна) [5, с.81-104] стверджують, що потрібна цілеспрямована державна політика розвитку внутрішнього ринку і відповідно торгівлі, як «каркасу» ринку, пріоритетно направлена на створення сприятливих інституційних умов зростання. Л. Лігоненко [7, с.43-52] доводить значну роль держави у регулюванні споживчого ринку і пропонує методи прямого і непрямого впливу в системі такого регулювання.

Однак не всі проблемні питання державного регулювання саме сільської торгівлі на державному та регіональному рівні розглянуті повністю та цілком вирішені. Зокрема це такі питання, як системність впливу державних органів на розвиток і функціонування системи торгівлі в сільській місцевості; її підтримка з метою забезпечення умов для позитивної динаміки; недопущення диспропорцій і деформацій; підвищення конкурентоспроможності і соціально-економічної ефективності функціонування в інтересах сільського населення, суспільства і держави. Все це визначило актуальність даного дослідження.

Метою статі є дослідження мотивів, характеру і масштабів впливу держави на сільську торгівлю, як об'єкт регулювання та визначення найбільш актуальних напрямів та форм державної підтримки сільської торгівлі.

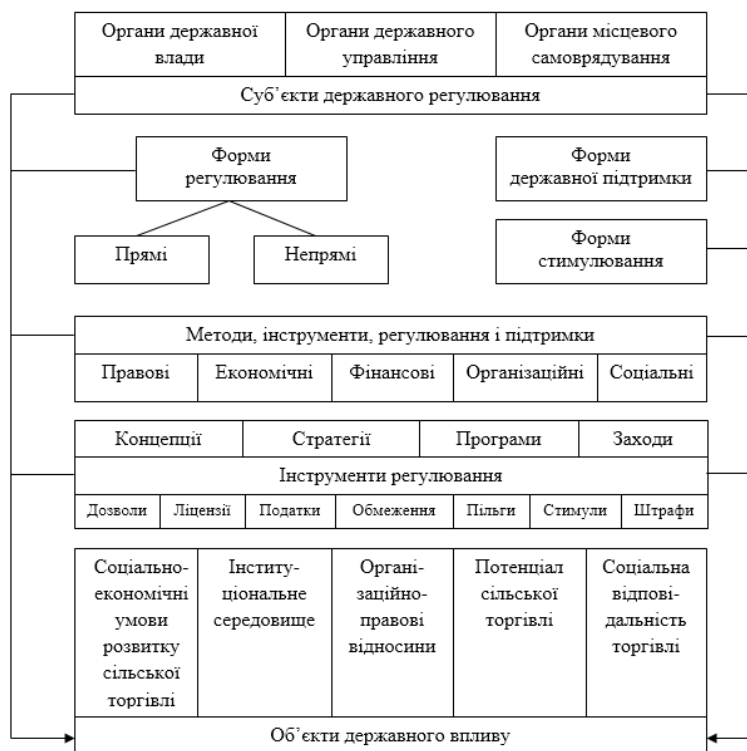
Державне регулювання економіки споживчого ринку, системи торгівлі має свої особливості. По-перше, державне регулювання не підміняє, а доповнює ринкові механізми. По-друге, державне регулювання має свої масштаби і межі. По

третє, державна політика повинна бути спрямована на інтереси суспільства.

Так, на думку Н. Голошубової, політика державного регулювання дає можливість нейтралізувати чисельні руйнівні процеси, які періодично переривають і деформують функціонування ринку [3, с 76]. Автори монографії з проблем торгівлі вважають, що "...переведення торгівлі в русло керованості і регульованості – об'єктивний процес, який відповідає засадам сучасних теорій та принципам державної політики. Воно сприяє усуненню глибоких деформацій, супермасштабних і макроекономічних диспропорцій" [6, с.5].

Узагальнюючи теоретичні положення державного регулювання, можна сформулювати його сутність відносно сільської торгівлі, яка полягає у системному впливі державних органів на розвиток і функціонування системи торгівлі в сільській місцевості, а також її підтримки з метою забезпечення умов для позитивної динаміки, недопущення диспропорцій і деформацій, підвищення конкурентоспроможності і соціально-економічної ефективності функціонування в інтересах сільського населення, суспільства і держави.

Практика показує, що в арсеналі державного регулювання є різноманіття методів і механізмів впливу, координації, управління, контролю, нагляду, а також форм стимулювання і підтримки. З їх врахуванням можна побудувати систему державного регулювання сільської торгівлі та підтримки її розвитку (рис.1.).

Рис. 1. Система державного регулювання і підтримки сільської торгівлі

З рис.1. видно, що в системі державного регулювання вплив основних суб'єктів (органів державної влади, управління, місцевого самоврядування) здійснюється через різноманітні форми і методи з використанням різних інструментів, які регулюють не лише систему сільської торгівлі, але й зовнішнє середовище. Таким чином, об'єктами регулювання виступають умови розвитку сільської торгівлі, інституціональне середовище, організаційно-правові відносини, економічні процеси, потенціал торгівлі та її соціальна відповідальність.

Розглянемо докладніше мотиви, характер і масштаби впливу держави на об'єкти регулювання. Почнемо із соціально-економічних умов функціонування сільської торгівлі, які по-суті, визначають масштаби і темпи її розвитку. Такі умови формуються під впливом економічних, соціальних, демографічних, політичних, екологічних чинників і відрізняються багатогранністю проявлення. Відносно сільської торгівлі, соціально-економічні умови найбільш виражено характеризуються:

- масштабами вітчизняного товарного виробництва, як матеріальної основи товарообороту, що виражається в товарній пропозиції;
- рівнем грошових доходів сільського населення, що проявляється у платоспроможному попиті;
- станом сільської економіки і соціальної сфери;
- складом і структурою сільського населення;
- типологією поселенської структури в сільській місцевості;
- інвестиційними можливостями у сфері торгівлі і послуг на селі;
- стабільністю курсів валют і рівнем інфляції.

Дослідимо їх докладніше. Товарні ресурси вітчизняного походження, тобто сукупна товарна пропозиція в системі сільської торгівлі суттєво відстає від потреб споживчого ринку. Особливо різкий спад виробництва товарів спостерігається в галузі легкої промисловості, побутових приладів, електротоварів і електронної техніки, культуроварів, вело-мото-товарів та ін. В цілому в товарообороті сільської торгівлі частка товарів вітчизняного походження не перевищує 35%, а з деяких груп – 3-5%, у тому числі: одяг, взуття, трикотажні вироби. [4, с. 25] Зберігається негативна тенденція звуження частки вітчизняних товарних ринків в товарообороті продтоварів. Вона скоротилася нині до 70% під впливом експансії імпорту.

Механізми і важелі торгівлі недостатні для різкої активізації товарного виробництва в Україні. Тут потрібні радикальні заходи загальнодержавного масштабу і ефективна державна політика.

З товарною пропозицією органічно пов'язаний попит сільського населення та інших споживачів, який залежить від доходів. Загальновідомо, що на селі рівень доходів населення надзвичайно низький. Не менше 35-40% жителів села опинилися на межі нижче прожиткового мінімуму [9, с. 215]. Все це впливає на платоспроможність населення і товарооборот сільської торгівлі. Завдання держави тут полягає у реалізації соціально-економічної політики, спрямованої на збільшення грошових коштів селян, їх

сімейних бюджетів і соціально-культурних умов життя.

Наступний фактор, який об'єктивно зумовлює розвиток і функціонування сільської торгівлі, є об'єктом впливу держави – це інституціональне середовище. Таке середовище покликане сприяти якісному зростанню сільської торгівлі, її ефективному функціонуванню і високій конкурентоспроможності. Проте, формальні інститути діють малоефективно і деформовано: податкове навантаження непомірне, кредитні проценти такі ж, інвестиційні ресурси надзвичайно обмежені. Організаційно-правові аспекти інституціонального середовища ще більш проблематичні. Йдеться про загальмовану дерегуляцію торговельного підприємництва, що охоплює близько 1,6 тис. нормативних актів, відсутності Закону України "Про внутрішню торгівлю", програм, стратегій розвитку торгівлі, зруйновану систему управління і надмірну систему контролю і нагляду.

У такому інституціональному середовищі сільська торгівля не може успішно розвиватися. Отже, особливої актуальності набуває проблема створення економічних та організаційно-правових умов функціонування торгівлі на селі, переорієнтації державних органів на креативну діяльність в інституціональній сфері.

Об'єктом державного впливу і підтримки держави повинен стати потенціал сільської торгівлі як в сенсі його зміцнення, так і використання. Слід підкреслити, що потенціал торгівлі на селі не відповідає завданням цієї системи і суттєво відстає за своїм рівнем від потенціалу внутрішньої торгівлі. Особливо гострі проблеми накопичилися у фінансово-економічній і матеріально-технічній сферах.

Фінансово-економічні активи сільської торгівлі відносно масштабів діяльності цієї системи порівняно незначні і недостатні, інвестиційні можливості обмежені, співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості суттєво деформовано, прибутковість низька. Більше третини об'єктів торгівлі збиткові. [2, с. 183]

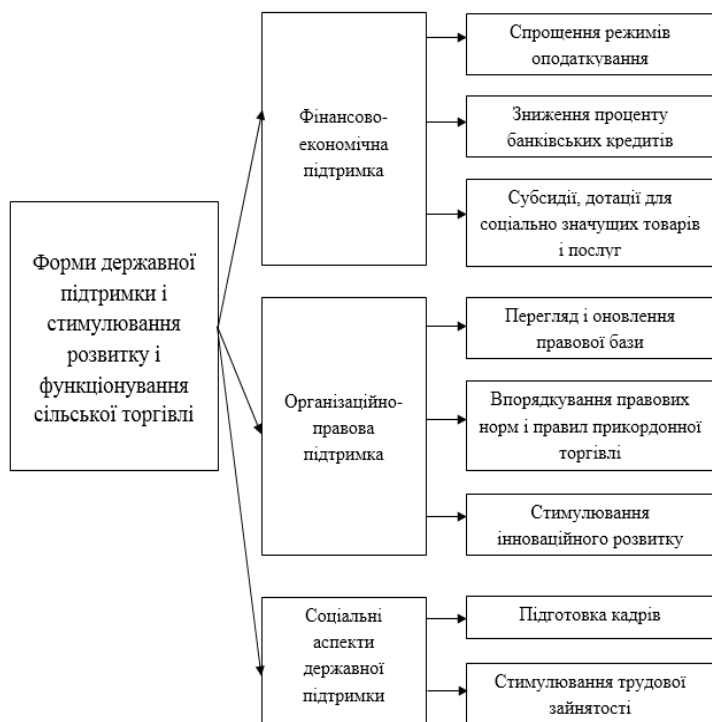
Матеріально-технічний потенціал сільської торгівлі рахується технічно застарілим і технологічно відсталим внаслідок низької інноваційної активності. Крім того, об'єкти сільської торгівлі нераціонально розташовані. Їх концентрація відбувається, головним чином, в крупних поселеннях. Як результат близько третини сільських населених пунктів залишилися без торговельного обслуговування, а 80% – без масового харчування.

У зв'язку з цим, гостро постає завдання активізації державної підтримки сільської торгівлі, яка виконує важливі соціально-економічні функції і активно бере участь у реалізації соціальної політики держави. Форми державної підтримки сільської торгівлі можуть бути фінансово-економічного, організаційно-правового і соціального характеру.

Державна підтримка сільської торгівлі, яка продиктована об'єктивною необхідністю, може здійснитися в різних формах – три з яких (рис.2), є першочерговими.

Фінансово-економічна підтримка зумовлена тим, що сільська торгівля в силу територіального розміщення об'єктивно має високий рівень операційних витрат – в середньому 99 коп. на 1 грн. товарообороту. Відшкодувати їх за рахунок підвищення цін неможливо, оскільки платоспроможність сільського населення низька. Все це приводить до масової збитковості об'єктів торгівлі, масового харчування, побутових послуг у сільській місцевості.

У такій ситуації держава зобов'язана активізувати підтримку діяльності сільської торгівлі, стимулювати її розвиток через спрощені режими оподаткування, субсидії, дотації, пільги, доступності до банківських кредитів.

Рис. 2. Основні напрями державної підтримки сільської торгівлі

Інший напрям державної підтримки – організаційно-правовий, який значною мірою формує інституціональне середовище розвитку сільської торгівлі. Роль держави тут повинна проявлятися в оновленні законодавчої і нормативно-правової бази. Особливо гостро стоїть завдання прийняття нового закону про торгівлю, нової редакції закону про захист прав споживачів, Закону України "Про споживчу кооперацію" з тим, щоб відновити її функції і масштаби діяльності у сільській місцевості.

По-суті нерегульованою залишається торгівля на прикордонних територіях, до якої причетні тисячі сільських населених пунктів. Зауважимо, що у зв'язку з посиленням європейських інтеграційних тенденцій, масштаби прикордонної торгівлі зростають в таких регіонах, як Одеська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Волинська і Закарпатська області.

Велике значення для сільської торгівлі має державна підтримка соціальних процесів. Йдеться

насамперед про участь держави і сприяння у підготовці кадрів і стимулювання трудової зайнятості. За даними Всеукраїнського соціологічного дослідження у 2013р. на запитання: "За яких економічних джерел існує село?" 24,6% респондентів відповіли "За рахунок торгівлі". Приблизно стільки ж (28,9%) відповіли, що існує село за рахунок сільського господарства [10]. В сфері сільської торгівлі зайнято не менше 250-255 тис. осіб, основна частина з яких вимагає сучасних знань для інноваційного розвитку і ефективного функціонування торгівлі. При ефективному сприянні держави у формі держзамовлення можливо їх навчання у розгалуженій системі вищих навчальних закладів Укоопспілки, які нині не мають доступу до державної підтримки.

Інший аспект соціальної підтримки – це трудова зайнятість. За ствердженням академіка Саблука П.Т. "... близько 8 млн. селян України виїхали на заробітки до країн Європи..." [8,с.7]. В умовах критичного рівня безробіття та стимулювання трудової зайнятості в торгівлі, громадському харчуванні, сфера послуг на селі має велике значення. Тому активна державна підтримка в цій сфері повинна проявлятися у стимулюванні самозайнятості, обмеженні податкового навантаження на фонд заробітної плати, надання працівникам пільг, допомог, матеріальних і моральних стимулів.

Таким чином, широка взаємодія держави і сільської торгівлі є закономірною об'єктивністю, оскільки ця торгівля виступає не просто як вид підприємництва, а є системою, що виконує важливі соціальні функції в складних соціально-економічних умовах села. В перспективі слід очікувати посилення такої взаємодії у контексті розвитку аграрного сектору національної економіки і сільських територій. Тому важливо теоретично проаналізувати, науково обґрунтувати трансформацію середовища розвитку сільської торгівлі для створення умов її ефективного функціонування, тобто визначити концептуальні засади таких трансформацій.

Список використаних джерел

1. Анопій В. В. Внутрішня торгівля та АПК України: ефективність взаємодії: монографія / В. В.Анопій. — Львів: Видавництво ЛКА, 2007. — 368 с.
2. Балабан П. Ю. Ринкові трансформації торгівлі в сільській місцевості / П. Ю. Балабан, М. П. Балабан // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2014. - Вип. 1. - С. 178-189
3. Голошубова Н.О. Роздрібна торговельна мережа України: стан і тенденції розвитку / Н.О.Голошубова // Економіка України. – К., 2008. – №9. – С.75-81.
4. Котич І.М., Нестуля О.О. та ін. Внутрішня торгівля України: проблеми і перспективи розвитку [монографія] за ред. В.Анопія, П. Балабана. Львів "Новий Світ–2014 564с.
5. Ринки реального сектору економіки України в інституціональному середовищі СОТ: кон'юнктура та

інтеграція [монографія] / За ред. В.О.Точиліна. – К., 2012. – 550 с.

6. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: [монографія] / В.Анопій, М.Копич, О.Біла та ін. – К.: Академвидав, 2012. – 420 с.

7. Споживчий ринок України: методологія дослідження та регулювання : [монографія] / За ред. Л.Лігоненко. – К.: КНТЕУ, 2007. – 382 с.

8. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України /П.Саблук//Вісн. аграрної науки.–2006.–№5 с.21-27.

9. Ситник Н.С. Модернізація внутрішньої торгівлі України. [Монографія] –Львів: "Новий Світ" 2013.- 318 с.

10. Соціологічні дослідження на тему: "Соціально-економічне становище сучасного українського села". – X., 2013р. www.institute gorchenin.ua.

References

1. Анопій, В.В. (2007). Vnutrishnja torgivlja ta APK Ukrainy: efektyvnist vzajemodii [Domestic trade and agro-industrial complex of Ukraine: effectiveness of interaction]. Lviv commercial Academy, Lviv, 368 p. (in Ukr.).

2. Balaban, P.Y. (2014). Market transformation trade in the countryside. Ekonomichna strategiya i perspektivy rozvytku sfery torgivli ta poslug [Economic strategy and prospects of development of sphere of trade and services], vol.1, pp. 178-189, (in Ukr.).

3. Goloshubova, N.O. (2008). The retail network of Ukraine: state and development trends. Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine], vol.9, pp. 75-81, (in Ukr.).

4. Kopych, I.M. & Nestulya O.O. (2014). Vnutrishnya torgivlya Ukrainy: problemy i perspektvy rozvytku

[monografiya] za red. V.Анопійа, P. Balabana.[Domestic trade of Ukraine: problems and prospects [monograph] ed. by V. Anopiy, & P. Balaban.]. Novy svit, Lviv, 564 p. (in Ukr.).

5. Tochilin, V.O (2012). Ry`nky` real`nogo sektoru ekonomiky Ukrainy v intyucionalnomu seredovyshhi SOT: kon`yunktura ta integraciya [monografiya] za red. V. Tochilina [The markets of the real sector of economy of Ukraine in the institutional environment in the WTO: situation and integration [monograph] ed. by V. A. Tochilin.]. Kyiv, 550 p. (in Ukr.).

6. Anopiy, V. & Kopych, M. & Bila, O. (2012). Systema regulyuvannya vnutrishn`oyi torgivli Ukrainy: [monografiya] .[The system of regulation of internal trade of Ukraine: [monograph]]. Akademvydav, Kyiv, 420 p. (in Ukr.).

7. Ligonenko, L. (2007). Spozhyvchy`j rynek Ukrainy: metodologiya doslidzhennya ta regulyuvannya : [monografiya] / Za red.L.Ligonenko [Consumer market of Ukraine: research methodology and regulation : [monograph] / ed. by L. Ligonenko]. Kyiv national University of trade and Economics, Kyiv, 382 p. (in Ukr.).

8. Sabluk, P.T. (2006). The development of rural areas is the key to the revival of Ukrainian agriculture. Visnyk agrarnoi nauky [Journal of agricultural science] , vol.5, pp. 21-23, (in Ukr.).

9. Sytyk, N.S. (2013). Modernizaciya vnutrishnoyi torgivli Ukrainy. [Monografiya][Modernization of internal trade of Ukraine. [Monograph]]. Novy svit, Lviv, 318 p., (in Ukr.)

10. The sociological research on the theme: "Socio-economic situation of modern Ukrainian village". – oktober, 2013. Available at: www.institute gorchenin.ua.

УДК 338.1: 338.43

В. В. Прядко

доктор економічних наук, професор,

ректор,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

Е. О. Юрій

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

М. М. Гуменюк

кандидат економічних наук,

асистент кафедри фінансів

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розкрито організаційно-економічні передумови забезпечення розвитку сільських територій в контексті ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Основними напрямками підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств визначено створення системи мотивації праці, поширення інтеграційних процесів в сфері сільськогосподарського виробництва, забезпечення виробництва високоякісної продукції, оптимізацію рівня державної підтримки.

Ключові слова: сільські території, ефективність, рентабельність сільськогосподарського виробництва, сільськогосподарські підприємства.